

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : TRG5780064

ชื่อโครงการ : สถานภาพความรู้ด้านโบราณคดีกรุงเทพมหานคร:
ข้อมูล ทิศทางและแผนการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ในอนาคต

ชื่อนักวิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สุธีรัตนาภิรมย์
ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

E-mail Address : suteerattana_k@silpakorn.edu

ระยะเวลาโครงการ : 3 ปี

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินรากฐานของความรู้และการทำงานด้านโบราณคดีในกรุงเทพมหานคร และสังเคราะห์องค์ความรู้และกระบวนการทำงานด้านโบราณคดีในกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การสร้างงานวิจัย การอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่กรุงเทพมหานครในอนาคต

ในโครงการวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการทบทวนผลงานวิจัย ผลงานวิชาการ งานนิพนธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้เรื่องอดีตในกรุงเทพมหานครที่มีอายุตั้งแต่เท่าที่ค้นคว้าหาเอกสารได้จนถึงปัจจุบันโดยใช้ข้อมูลหลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์และข้อมูลจากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีในกรุงเทพมหานครที่ดำเนินการมาแล้วทั้งสิ้น 25 แหล่ง และจัดระบบของข้อมูล ทดลองประกอบสร้างความรู้ด้านโบราณคดี และวิเคราะห์ตีความเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาที่ได้พบเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

(1) สถานภาพของความรู้ที่เกี่ยวกับอดีตของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน พบว่าความรู้เรื่องอดีตกรุงเทพมหานครจากหลักฐานที่ไม่ใช่การสำรวจขุดค้นทางโบราณคดี ได้ศึกษาในประเด็นด้านวิถีชีวิตในแนวสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ตามมโนทัศน์และกระบวนการทัศน์ที่ได้พัฒนามาตามช่วงเวลาต่างๆ อันประกอบไปด้วย เรื่องการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ชนชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งในสถาบันกษัตริย์ ศาสนา ชนชั้นสูงและกลุ่มชนชั้นล่าง หากด้านกายภาพเรื่องพื้นที่เมืองมาจากการศึกษาด้านผังเมืองและศิลปกรรมโบราณในประเด็นด้านการเจริญเติบโตของเมืองและศิลปกรรมที่จับต้องได้ ดูเหมือนว่าหลักฐานจากการสำรวจขุดค้นจะนำมาสนับสนุนการกายภาพเสียมากกว่า

(2) สถานภาพของกระบวนการทำงานด้านโบราณคดีกรุงเทพมหานครในปัจจุบันมีลักษณะเป็นงานโบราณคดีเมือง ซึ่งเป็นลักษณะของงานโบราณคดีที่ทำงานในเมืองดังเช่นเมืองใหญ่ๆ ของโลก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับโครงการก่อสร้างอาคารและสาธารณูปโภคในภาวะที่โลกกำลังพัฒนา โดยโบราณคดีเมืองกรุงเทพมหานครใน

ปัจจุบันมีการพัฒนาเทคนิควิธีการรวบรวมข้อมูลหลักฐานในภาคสนาม มีการสร้างองค์ความรู้ในแต่ละแหล่งโบราณคดี แต่ยังคงขาดการศึกษาในระดับภาพรวมของเมืองและภูมิภาค และงานโบราณคดีเมืองในกรุงเทพมหานครมีความเกี่ยวข้องกับสาธารณชน หากยังไม่มีการสร้างกฎระเบียบหรือวิธีการปฏิบัติร่วมกันในหน่วยงานหรือองค์กรสถาบันหรือสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้จะมีการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐและองค์กรต่าง ๆ แล้ว

(3) องค์ความรู้ด้านโบราณคดีกรุงเทพมหานคร มีการศึกษาใน 2 มิติ คือ มิติความรู้ด้านพื้นที่เมือง (urban space) และมิติความรู้ด้านวิถีชีวิตเมือง (urban lives) โดยองค์ความรู้ทางโบราณคดีด้านพื้นที่เมืองพบว่าสามารถตอบคำถามด้านอายุสมัยของเมืองและเทคโนโลยีการก่อสร้าง ขนาด สันฐาน ขอบเขต รูปแบบของสิ่งก่อสร้างประเภทต่าง ๆ ส่วนองค์ความรู้ทางโบราณคดีด้านวิถีชีวิตเมืองพบว่ายังไม่มีการศึกษาภาพลำดับการทับซ้อนการอยู่อาศัยของผู้คน ชนชั้นทางสังคม เนื่องจากการขุดค้นในกรุงเทพมหานครเป็นงานเร่งด่วนและเป็นงานกู้ภัย ที่เน้นการเสาะหาซากโบราณสถานใต้ดินอย่างอาคาร บ้าน หรือระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ มากกว่าการขุดค้นเพื่อศึกษาวิถีชีวิตการดำรงชีพ

ข้อเสนอแนะและทิศทางเพื่อการวิจัยและการทำงานโบราณคดีเมืองในกรุงเทพมหานครมีประเด็นดังนี้

(1) แนวคิดและวิธีการศึกษาโบราณคดีที่ทำงานในเมือง ควรมีแนวคิดที่ว่าทั่วทั้งพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์นับเป็นแหล่งโบราณคดี เป็นแหล่งโบราณคดีประเภทเมือง เพราะทั่วทั้งเมืองเป็นหลักฐานแสดงความเป็นถิ่นฐานบ้านเมืองมาแต่โบราณกาล ไม่เฉพาะบริเวณที่ทำการขุดค้นหรือเฉพาะอาคารโบราณสถานเท่านั้น และการศึกษาโบราณคดีกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับช่วงเวลาตั้งแต่อดีตที่จะหาหลักฐานได้จนถึงสังคมร่วมสมัยในปัจจุบัน และควรมีการศึกษาแบบสหวิทยาการ

(2) ประเด็นในการศึกษา นอกจากจะศึกษาในระดับแหล่งโบราณคดีแล้วควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับเมืองอื่นๆ ในระดับภูมิภาค การเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรม เพื่ออธิบายภาพกว้างของการเติบโตของผู้คน

(3) การทำงานโบราณคดีเมืองในกรุงเทพมหานครเป็นการทำงานในเมืองที่เกี่ยวข้องกับคนปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์จัดการมรดกวัฒนธรรมให้สัมพันธ์กับชุมชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมด้วย รวมไปถึงการอนุรักษ์จัดการหลักฐานทางโบราณคดีเพื่อเสริมสร้างคุณค่าและมูลค่าให้กับสังคมเมือง

(4) แผนการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เมืองในอนาคตควรเริ่มต้นมาจากหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจร่วมกันในแต่ละหน่วยงาน และทั้งในระดับผู้บริหารและปฏิบัติกร ทั้งนี้การรวมกันอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เมืองต้องเริ่มมาจากการเห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่ โดยเฉพาะการเรียนรู้อารยธรรมบ้านเมืองในอดีต

คำหลัก : โบราณคดี / โบราณคดีกรุงเทพมหานคร / โบราณคดีเมือง / การอนุรักษ์เมือง

Abstract

Project Code : TRG5780064

Project Title : State of Knowledge of Bangkok Archaeology:
Information, Direction and Plan of Conservation and Development in the Future

Investigator : Kannika Suteerattanapirom, PhD., Assistant Professor
Faculty of Archaeology, Silpakorn University

E-mail Address : suteerattana_k@silpakorn.edu32waszx

Project Period : 3 Years

The objectives of this research project are to study and evaluate the foundation of knowledge and archeological works related to archaeology of the Bangkok metropolitan area. The result of the analysis hopefully contributes to future related research on this topic as well as support the conservation and development of the Bangkok metropolitan area.

The research reviewed extensively relevant historical and archaeological publications related to the study of Bangkok's past. The data collected through this review, including archaeological data from 25 sites being surveyed and excavated within Bangkok Metropolitan area, were evaluated and assessed in order to address the objectives of this research.

From this assessment, various aspects concerning the nature and changes in the study of Bangkok's past can be pointed out as follows:

1. The current status of knowledge about the former times of Bangkok Metropolitan from evidences which are not the archaeological survey and excavation has been studied on the aspect of way of life in the way of social science and humanities under developed concepts and paradigms in different periods, consisting of politics, government, economics, society, class, international relationship whether in royal institution, religion, upper class and working class group. If the physical aspect on urban space is derived from the study on ancient city' planning and arts in the aspect of urban growth and tangible arts, it is seemed that more evidences from survey and excavation will physically support.

2. The approach employed to the archaeological works in Bangkok has currently shared elements with the works in the field of urban archaeology carried out in other large cities across the globe. Various methodology and methods have been incorporated to improve the collection, analysis, and interpretation of archaeological remains from archaeological sites studied. However, the research may need to explore Bangkok on a macro scale rather focusing on individual sites. Shared regulations and frameworks also need to be developed for better cooperation between various organisations.
3. "Urban space" and "urban life" appear to be two main subjects in the focus of the research on archaeology of Bangkok. In the study of urban space, the issues revolve around the issues of date, change, and construction technology. For the research in urban life, little is known about changes in urban life and social classes. This is due to the fact that archaeologists have to work within very limited period of time.

Besides some issues identified above, this research provides some suggestions and directions which hope to improve the research in urban archaeology of Bangkok as follows:

1. Scholars have to consider Bangkok (or Rattanakosin area) as a single large urban site that represents the foundation of urbanised landscape rather focusing only on any particular sites or buildings.
2. An approach of cross-cultural or cross-regional comparative study may help scholars to better explore the socioeconomic development of the city and people who lived in.
3. Urban archaeology deals fundamentally with a "living" city and people who live in; therefore, archaeologists are committed to work closely with local communities in preserving and managing their heritage and its values as well as promoting its significance to wider audiences.
4. The future conservation and development plan of the urban space should start from government agencies under mutual understanding among officers of different levels. However, this combination of conversation and development of urban space shall come from an appreciation of cultural heritage.

Keyword : Archaeology / Bangkok Archaeology / Urban Archaeology / Urban Conservation